Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.11.2019, sp. zn. 28 Cdo 2854/2019, ECLI:CZ:NS:2019:28.CDO.2854.2019.1

Číslo: 71/2020

Právní věta: Podmínky naturální restituce ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb. naplňují jen nemovité věci, jež v rozhodném období bezprostředně sloužily některému z účelů taxativně vyjmenovaných v tomto ustanovení; nepostačuje, byly-li v rozhodném období zatíženy patronátním právem, jemuž odpovídala povinnost jejich vlastníka podporovat ze zisku vygenerovaného jejich užitím duchovní a pastorační činnost církve (vydržování kostelů).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 19.11.2019

Spisová značka: 28 Cdo 2854/2019

Číslo rozhodnutí: 71

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Církev (náboženská společnost), Zmírnění křivd (restituce)

Předpisy: § 7 odst. 1 písm. a) předpisu č. 428/2012Sb.
§ 7 odst. 1 písm. b) předpisu č. 428/2012Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Metropolitní kapitula u sv. Víta v P. napadla dovoláním výrok II. rozsudku Vrchního soudu v Praze (dále jen – „odvolací soud“) ze dne 7. 3. 2019, č. j. 4 Co 10/2018-391, kterým byl potvrzen rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 14. 11. 2017, č. j. 38 C 173/2016-346, ve znění opravného usnesení téhož soudu ze dne 28. 12. 2017, č. j. 38 C 173/2016-359, jímž bylo stanoveno, že se dovolatelce nevydávají blíže specifikované nemovitosti v katastrálním území P. s tím, že se v uvedeném rozsahu nahrazují rozhodnutí Státního pozemkového úřadu, Krajského pozemkového úřadu pro Středočeský kraj, č. j. SPU 222326/2016, ze dne 5. 5. 2016, a č. j. SPU 249235/2016, ze dne 23. 5. 2016, a bylo rozhodnuto o nákladech prvostupňového řízení; současně odvolací soud rozhodl o zastavení řízení o odvolání žalobce (výrok I. rozsudku odvolacího soudu) a o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok III. rozsudku odvolacího soudu).

2. Odvolací soud uzavřel, že mezi dovolatelkou nárokovanými pozemky určenými k plnění funkcí lesa, případně využívanými jako orná půda či ostatní plocha, a jí již vlastněnými lesními pozemky či stavbou (v dané lokalitě umístěné) hájenky čp. 75, tvořící součást st. p. č. 66, není dán vztah funkční souvislosti jen pro jejich územní blízkost či sousední polohu nebo původní vlastnickou či spotřební

jednotu (původní společnou příslušnost k velkostatku V.). Dovodil tudíž, že zákonné podmínky pro vydání nárokovaných pozemků žalobcem, coby osobou povinnou dle § 4 písm. d) zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13, publikovaného pod č. 177/2013 Sb. (dále jen „zákon č. 428/2012 Sb.“), zde ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. dány nejsou. Současně dospěl k závěru, že zatížení nárokovaných pozemků (v rozhodném období) patronátním právem a z něj plynoucí povinnost jejich vlastníka „vydržovat“ (ekonomicky podporovat) kostely ve V., L., P., K. a P., nezakládá ani zákonné podmínky naturální restituce ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb., neboť ty by byly dány pouze v případě bezprostředního využití nárokovaných pozemků pro některý z daným ustanovením předvídaných účelů (v posuzovaném případě přichází do úvahy účel duchovní nebo pastorační), a nikoliv též v situaci, kdy tyto pozemky sloužily k tvorbě ekonomického zisku, jenž byl pak teprve k podpoře uvedených aktivit rozdělován.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

3. Dovolatelka spatřovala přípustnost podaného dovolání v tom, že se odvolací soud při posuzování otázky výkladu pojmu „funkční souvislost“ nemovitých věcí ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Odkazovala přitom na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2546/2017 a jeho usnesení sp. zn. 28 Cdo 112/2018. Měla za to, že funkční souvislost mezi nárokovanými pozemky a pozemky jí již vlastněnými je dána tím, že tyto pozemky v rozhodném období tvořily společně součást velkostatku V. (byly zde vedeny pod společným účetnictvím) a příslušely do jedné honitby, i tím, že v současnosti jsou nárokované pozemky společně s pozemky dovolatelkou již vlastněnými obhospodařovány jediným pachtýřem a k jejich obhospodařování slouží stavba hájenky ve vlastnictví dovolatelky. Předestřela současně v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud neřešenou otázku, zda jsou podmínky naturální restituce ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb. naplněny v případě, kdy nárokované hospodářsky využívané pozemky byly v rozhodném období zatíženy patronátním právem spočívajícím v povinnosti jejich vlastníka ze zisku vygenerovaného jejich užitím ekonomicky podporovat duchovní a pastorační činnost církve (vydržování kostelů). Vposledku kladla otázku, zda je namístě posuzovat existenci funkční souvislosti ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. ve vztahu ke každé nárokované nemovitosti zvlášť či zda lze zkoumat její existenci „en block“ ve vztahu ke všem nárokovaným pozemkům. Měla za to, že se odvolací soud při jejím řešení odchýlil od rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4170/2017. Navrhla, aby Nejvyšší soud rozsudky odvolacího soudu i soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

4. Žalobce ve vyjádření k dovolání navrhl, aby Nejvyšší soud dovolání zamítl.

III.
Přípustnost dovolání

5. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu) dovolání projednal podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 30. 9. 2017 (srov. část první, čl. II bod 2 zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony), dále jen „o. s. ř.“.

6. Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastnicí řízení) zastoupenou advokátem (§ 241 odst. 1 o. s. ř.) a ve lhůtě stanovené § 240 odst. 1 o. s. ř., Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným podle § 237 o. s. ř., neboť napadené

rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky (zda jsou podmínky naturální restituce ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. b/ zákona č. 428/2012 Sb. naplněny v případě hospodářsky využívaných nemovitých věcí, jež v rozhodném období byly zatíženy patronátním právem spočívajícím v povinnosti jejich vlastníka, aby ze zisku vygenerovaného jejich užitím ekonomicky podporoval duchovní a pastorační činnost církve /vydržování kostelů/), která v rozhodovací praxi dovolacího soudu doposud nebyla řešena.

IV.
Důvodnost dovolání

7. Zmatečnosti (§ 229 odst. 1, odst. 2 písm. a/, b/ a odst. 3 o. s. ř.) ani jiné vady řízení, které by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí o věci a k nimž dovolací soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (srov. § 242 odst. 3 o. s. ř.), se z obsahu spisu nepodávají.

8. Nejvyšší soud se proto dále zabýval tím, zda je dán důvod vymezený dovoláním, tedy prověřením správnosti právního posouzení věci odvolacím soudem v hranicích dovoláním vymezené otázky.

9. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, přitom nemohl být dovoláním zpochybněn; Nejvyšší soud z něj tudíž při svých dalších úvahách vychází.

10. O nesprávné právní posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.) jde tehdy, posoudil-li odvolací soud věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně vybranou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

11. Podle § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb. povinná osoba podle § 4 písm. c) a d) vydá oprávněné osobě nemovitou věc ve vlastnictví státu, která náležela do původního majetku registrovaných církví a náboženských společností a stala se předmětem majetkové křivdy, kterou utrpěla oprávněná osoba nebo její právní předchůdce v rozhodném období v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5, pokud oprávněné osobě nebo jejímu právnímu předchůdci v rozhodném období sloužila k duchovním, pastoračním, charitativním, zdravotnickým, vzdělávacím nebo administrativním účelům nebo jako obydlí duchovních.

12. Z jazykového výkladu ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb. jednoznačně vyplývá, že povinné osoby vymezené v ustanovení § 4 písm. c) nebo d) zákona č. 428/2012 Sb. jsou ve smyslu daného ustanovení povinny vydat nárokovanou nemovitou věc pouze tehdy, jestliže v rozhodném období bezprostředně sloužila některému ze zde taxativně vyjmenovaných účelů. Dané ustanovení přitom zjevně nelze vykládat tak, aby umožňovalo naturální restituci i těch nemovitých věcí, jež byly využívány hospodářsky s tím, že z jejich užití generovaný zisk sloužil následně k podpoře činností směřujících k naplnění některého z účelů vymezených v ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb. (aniž by k jeho realizaci sloužila bezprostředně sama nárokovaná nemovitá věc). Jinými slovy řečeno v případě hospodářsky využívané nemovitosti (např. pozemek určený k plnění funkcí lesa nebo zemědělsky obhospodařovaný pozemek) by podmínky ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb. mohly být naplněny toliko tehdy, sloužila-li nemovitost v rozhodném období současně bezprostředně některému ze zde vyjmenovaných účelů (např. kaple či modlitebna situovaná na lesním či zemědělském pozemku apod.). Uvedený výklad přitom plně koresponduje i obsahu důvodové zprávy, dle níž mají být ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb. oprávněným osobám vydávány zásadně nemovité věci „nehospodářské povahy“. Ani snaha o volbu interpretace právních předpisů vstřícné vůči církevním právnickým osobám pak nemůže vést k tomu, aby soudy překračovaly zákonný režim majetkového vyrovnání s církvemi; zakotvení právního rámce pro nápravu historických bezpráví z doby nesvobody bylo úlohou demokraticky konstituovaného zákonodárného sboru, pročež soudy (respektujíce ústavně zakotvenou dělbu moci výkonné, zákonodárné a soudní) nemohou politickou reprezentací zvolené pojetí nápravy

majetkových křivd uzpůsobovat vlastním představám o žádoucí míře kompenzace újmy, již církve a náboženské společnosti v minulosti utrpěly (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2017, sp. zn. 28 Cdo 2546/2017, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 28 Cdo 349/2017; z judikatury Ústavního soudu pak citovaný nález ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13, či obdobně i usnesení ze dne 13. 9. 2017, sp. zn. III. ÚS 1996/17, bod 29. jeho odůvodnění). Výklad zastávaný dovolatelkou by ostatně ve svém důsledku vedl takřka k obsahovému vyprázdnění ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 428/2012 Sb., omezujícího restituční povinnost povinných osob vymezených v ustanovení § 4 písm. c) a d) zákona č. 428/2012 Sb. jen na daným ustanovením definované nemovité věci, když okolnost, že zisk vygenerovaný jejich hospodářským užitím sloužil k některému z účelů uvedených v ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb., byla by v případě církevních právnických osob okolností spíše typickou (pravidelnou).

13. Odvolací soud tedy nepochybil, uzavřel-li, že dovolatelkou nárokované pozemky určené k plnění funkcí lesa, případně využívané jako orná půda či ostatní plocha, jež v rozhodném období bezprostředně nesloužily žádnému z účelů taxativně vymezených v ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 428/2012 Sb. (včetně dovolatelkou zmiňovaných účelů duchovních nebo pastoračních), žalobce, coby osoba povinná ve smyslu ustanovení § 4 písm. d) zákona č. 428/2012 Sb., není povinen dovolatelce vydat vzdor tomu, že tyto pozemky byly v rozhodném období zatíženy patronátním právem, jemuž odpovídala povinnost jejich vlastníka podporovat ze zisku vygenerovaného jejich užitím duchovní a pastorační činnost církve (vydržování kostelů).

14. Dovolací soud pak ve své rozhodovací praxi již opakovaně vyložil, že funkční souvislost vydávaných nemovitostí ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. může a i v minulosti mohla vyplývat pouze z jejich skutečné užitné souvztažnosti dané faktickými možnostmi hospodářského využití, a to především s ohledem na jejich stavební či jinou hospodářskou podobu nebo jejich přírodní ráz, což pouze odvozeně může souviset i s jejich vzájemnou polohou v území. Z ekonomického hlediska se tato souvztažnost může projevovat či v minulosti projevovala zpravidla tím, že jedna nemovitost je (byla) předpokladem fungování či řádného využívání nemovitosti jiné vzhledem k jejímu funkčnímu určení, přičemž toto využití je (bylo) bez druhé nemovitosti ztížené nebo nemožné, a oddělením jedné věci od druhé je (byla) jejich ekonomická a užitná hodnota podstatně snížena. Funkční souvislost požadovaných pozemků proto nemůže být odvozována z toho, že v rozhodném období existovala vlastnická jednota odňatých pozemků s jinými pozemky vydanými či vydávanými oprávněné osobě, neboť se nejednalo o souvislost funkční, nýbrž o souvislost právní (vlastnickou). Funkční souvislost není obdobně dána ani tím, že vlastník odňatých pozemků používal výnosy z hospodaření na těchto pozemcích ke stejnému účelu jako příjmy z dalších již vydaných či vydávaných pozemků, neboť se jednalo o souvislost spotřební, nikoliv funkční. Konečně ani územní blízkost či sousední poloha pozemků nezakládala sama o sobě jejich funkční souvislost, neboť i sousedící nemovitosti mohou (mohly) být hospodářsky využívány (obhospodařovány) rozdílně a vzájemně nezávisle. Funkční souvislost přitom rovněž nelze zaměňovat s pojetím knihovního tělesa ve smyslu ustanovení § 3 zákona č. 95/1871 ř. z., o zavedení obecného zákona o pozemkových knihách, ani se skutečností, že některé pozemky z původního historického církevního majetku byly z geodetického a evidenčního hlediska vedeny odlišně oproti současnému stavu katastru nemovitostí. Srov. k tomu např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2019, sp. zn. 28 Cdo 1334/2019, rozsudek téhož soudu ze dne 25. 7. 2017, sp. zn. 28 Cdo 2546/2017, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 151/2018, nebo jeho rozsudek ze dne 19. 10. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4170/2017, či jeho usnesení ze dne 17. 1. 2018, sp. zn. 28 Cdo 4693/2017, ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 28 Cdo 2204/2017 a ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4851/2017.

15. Dovodil-li tedy odvolací soud, že sama okolnost, že nárokované pozemky v rozhodném období tvořily (společně s dalšími dovolatelkou již vlastněnými pozemky) součást velkostatku Vraný (byly zde vedeny pod společným účetnictvím) a příslušely do jedné honitby a v současnosti jsou (společně)

obhospodařovány jediným pachtýřem, přičemž k hospodaření s nimi slouží též dovolatelkou vlastněná stavba hájenky, nezakládá ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. funkční souvislost mezi nárokovanými pozemky a nemovitostmi dovolatelkou již vlastněnými, nikterak se tím (ve skutkových poměrech projednávané věci) od judikaturních závěrů dovolacího soudu (včetně těch, na něž poukazuje dovolatelka), na nichž není důvodu čehokoliv měnit, neodchýlil. Z popsaných individuálních skutkových okolností případu totiž zjevně nevyplývá existence skutečné užitné souvztažnosti uvedených nemovitostí, dané faktickými možnostmi jejich hospodářského využití (jedna nemovitost zde není /nebyla/ předpokladem fungování či řádného využívání nemovitosti jiné /jiných/). Funkční souvislost nemovitostí pak nemůže zakládat toliko jejich původní vlastnická jednota, společné využití jejich hospodářských výnosů či územní blízkost nebo sousední poloha (viz tvrzení dovolatelky, že v rozhodném období nemovitosti společně tvořily součást velkostatku Vraný a byly zařazeny do jedné honitby) ani využívání dovolatelkou vlastněné hájenky aktuálním společným pachtýřem pozemků (jednotlivé lesní pozemky zde evidentně mohou být využívány samostatně, bez napojení na objekt hájenky, jenž tak není nutným předpokladem jejich obhospodařování; nic současně nebrání ani tomu, aby jednotlivé pozemky situované v tomtéž lese podléhaly odlišnému vlastnickému či užívacímu režimu). Z tvrzení dovolatelky se ostatně podává, že jí již vlastněné nemovitosti jsou evidentně schopny samostatného hospodářského využití, když jsou předmětem sjednaného pachtu.

16. Kritika závěrů o existenci užitné souvztažnosti mezi posuzovanými pozemky je pak najmě polemikou se skutkovými konkluzemi soudů nižších stupňů; uplatněním způsobilého dovolacího důvodu ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř. přitom není zpochybnění právního posouzení věci, vychází-li z jiného skutkového stavu, než z jakého vyšel při posouzení věci odvolací soud; samotné hodnocení důkazů odvolacím soudem (opírající se o zásadu volného hodnocení důkazů zakotvenou v ustanovení § 132 o. s. ř.) v režimu dovolacího řízení podle občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2013 nelze úspěšně napadnout žádným dovolacím důvodem (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013, uveřejněné pod č. 4/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. III. ÚS 3717/16 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2019, sp. zn. 28 Cdo 4097/2018).

17. Na vyřešení dovolatelkou vposledku kladené otázky (zda je namístě posuzovat existenci funkční souvislosti ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. a/ zákona č. 428/2012 Sb. ve vztahu ke každé nárokované nemovitosti zvlášť či zda lze zkoumat její existenci „en block“ ve vztahu ke všem nárokovaným pozemkům) pak rozsudek odvolacího soudu zjevně nezávisí, když tento, jsa veden zásadou projednací, a vycházeje tak z tvrzení účastníků, jejich procesních přednesů a skutečností, jež za řízení vyšly najevo, uvedenou otázku neřešil (kategorický úsudek o tom, zda existenci funkční souvislosti ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 písm. a/ zákona č. 428/2012 Sb. jest zkoumat ve vztahu ke každé nárokované nemovitosti zvlášť či ve vztahu ke všem nárokovaným pozemkům „en block“, se z rozsudku odvolacího soudu nepodává) a otázkou existence funkční souvislosti nárokovaných nemovitostí s nemovitostmi dovolatelkou již vlastněnými se zabýval právě ve světle účastníky řízení předestíraných individuálních skutkových okolností případu.

18. Z uvedených důvodů Nejvyšší soud, dospěv k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu je věcně správné, dovolání účastnice řízení, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věty první, o. s. ř.), zamítl (§ 243d odst. 1 písm. a/ o. s. ř.).